

Klasser i dagens Danmark

Andrade, Stefan Bastholm; Karlson, Kristian Bernt

Published in:
Social Kritik: Tidsskrift for social analyse & debat

Publication date:
2013

Document version
Tidlig version også kaldet pre-print

Citation for published version (APA):
Andrade, S. B., & Karlson, K. B. (2013). Klasser i dagens Danmark: Anmeldelse af Det danske klassesamfund. *Social Kritik: Tidsskrift for social analyse & debat, Juni*(134), 59.

Klasser i dagens Danmark

Bog anmeldelse

Anmeldelse af Lars Olsen, Niels Ploug, Lars Andersen og Jonas Schytz Juul: Det danske klassesamfund - et socialt Danmarksportræt. København, Gyldendal 2012 (152 sider, ISBN 9788702134643).

Udkommer i næste nummer af Social kritik.

Anmeldt af Stefan B. Andrade og Kristian B. Karlson

Klassesamfundet er gået i glemmebogen. Det er i hvert fald den centrale påstand i en ny bog af Olsen, Ploug, Andersen og Juul, der tager den sociale ulighed i Danmark op til debat. På baggrund af omfattende analyser af registerdata fra 1985 til i dag, suppleret med journalistisk-biografiske fortællinger, udfordrer bogen den udbredte forståelse af, at der ikke eksisterer klasseskel i dagens Danmark.

Bogen har tre hovedbudskaber. For det første, at der er sket en stigende klasses polarisering, hvor overklassen og underklassen bevæger sig væk fra resten af samfundet i hver sin retning. Mens overklassen er blevet rigere og har samlet sig i enklaver i Århus, Nordsjælland og København, er underklassen blevet fattigere og bebor det såkaldte "Udkantsdanmark". For det andet er arbejderklassen, som ifølge forfatterne udgør 47 pct. af befolkningen, blevet glemt af politikere, mediefolk og meningsdannere, som snarere er optaget af at fastholde et billede af samfundet som den store middelklasses samfund. Denne ensidige middelklasseoptik er et problem, da arbejderklassens behov for bestemte velfærdsydelser som fx efterløn bliver negligeret. Den sidste pointe omhandler en kritik af den samlede danske samfundsforskning, for at være for fokuseret på specifikke analyser af underklassen såsom prostituerede, hjemløse og anbragte børn frem for at foretage mere generelle samfundsanalyser. De snævre analyser skyldes ifølge forfatterne, dels at forskningsinstitutioner

som eksempelvis SFI er (for) afhængige af opgaver på kontrakt for ministerier, kommuner og organisationer, og dels at forskning er for fokuseret på at publicere i internationale fagtidsskrifter, som netop snævre faglige problemstillinger.

Bogens bidrag til samfundsdebatten er med andre ord en veloplagt kritik af såvel overklassen, som medierne og samfundsforskerne, og den synes at være velbegrundet i en række empiriske analyser. Forfatterne har formået at skrive en både provokerende og tankevækkende bog, som danner et godt grundlag for, hvordan vi fremover skal diskutere ulighed i Danmark. Den slags bøger kan man ikke få for mange af. Men hvilken status har bogen, hvis vi betragter det som et samfundsvidenskabeligt bidrag? Her er vi langt hen af vejen enige i såvel udgangspunktet som mange af bogens pointer, men vi finder, at de teoretiske og metodiske arbejder flere steder har centrale mangler.

Vi mener på den baggrund, at forfatterne burde have forholdt sig mere åbne over for den allerede eksisterende danske forskning om emnet, som de ellers ser som fraværende. Vores kritik af de teoretiske mangler er først og fremmest begrundet i den måde, hvorpå forfatterne definerer og bruger begrebet "klasser". Her fremhæver vi fire kritikpunkter, som vi vil uddybe i det følgende. Det første handler om repræsentation, altså om den fundering, klasserne har i folks bevidsthed. Det andet handler om forholdet mellem

operationaliseringen af klasser og nogle af de konklusioner, der drages på baggrund af analyserne. Det tredje handler om påfaldende manglende skel i den klassetypologi, forfatterne anvender. Det fjerde kritikpunkt er empirisk og handler om, hvorvidt bogens analyser af ændringerne i den sociale arv holder vand.

Vi starter med spørgsmålet om repræsentationen af klasserne. Kapitel 2 er dedikeret til at forklare det klassebegreb, som er udgangspunktet for bogens empiriske analyser. Her indleder forfatterne kapitlet med at understrege, at klasser skam ”ikke bare handler om økonomi, men om fordelingen af magt og ressourcer i ordets bredeste forstand” (s. 22). Derefter følger en lyngennemgang af klasseteorien på fire sider, hvor vi når at blive introduceret til både Karl Marx, Max Weber, Pierre Bourdieu og John Goldthorpe. Det er klart, at der af en bog på 152 sider ikke kan forventes en samlet beskrivelse af klasseteoriens udvikling og forviklinger. Derfor undrer det os, at forfatterne ikke vælger at bruge den sparsomme plads på at beskrive én teoretikers klasseforståelse – særligt når det især er Bourdieu, som nævnes i de efterfølgende analysekapitler.

Mere problematisk er det dog, at forfatterne aldrig kommer med en begrundelse for, hvorfor de overhovedet benytter klassebegrebet og ikke ”lag” eller ”socialgrupper”. Som både Ralph Dahrendorf og Stanislaw Ossowski har argumenteret, er der væsensforskkel på at tænke den sociale stratifikation i hhv. klasser og lagdeling. Hvor sidstnævnte alene dækker over en statistisk operationalisering, dækker førstnævnte over en egentlig teori om klassebevidsthed. Klassebegrebet implicerer med andre ord en mere gennemgribende analyse end den, man finder i en analyse baseret på lagdeling.

Imidlertid formår bogens analyser aldrig rigtigt at komme dybere ned i klassestrukturen. Analyserne begrænser sig til tabelanalyser på baggrund af en statistisk operationalisering af variable for indkomst, uddannelse og erhverv samt nogle få journalistisk-biografiske fortællinger. Bogens klasser forlader så og sige aldrig rigtigt papiret og forbliver derved anonyme. Her ville det have hjulpet læseren, hvis de statistiske analyser i højere grad var suppleret med kvalitative interviews og referencer til andre studier. Den vage klassedefinition bliver ikke bedre ved, at der visse steder også bliver talt om ”livsformer” (s. 57 og 59), hvilket leder tankerne mod Thomas Højrup’s kulturteori, som ikke er en klasseteori. Vi mener, at bogens budskab omkring den stigende ulighed kunne være formidlet lettere, hvis de havde fulgt Erik Jørgen Hansens socialgruppeopdeling, som bogen kan ses som en efterfølger af. Hansens socialgrupper lægger sig i mellem begreberne klasser og lag ved at implicere analyser af forskelle i livschancer og levekår uden at betone analyser af klassebevidstheden.

Vores andet kritikpunkt af deres brug af klassebegrebet er metodologisk. Indledningsvist skal forfatterne have ros for at komme med konkrete løsningsforslag til, hvad der kan gøres med den fundne ulighed. Det er dog ærgerligt for bogens diskussioner af løsningsmodellerne, at analyserne, som ellers skulle motivere og overbevise læseren, kommer til at stå i et tautologisk skær. Problemet er, at klasserne bliver operationaliseret ud fra bl.a. indkomst- og uddannelsesniveau, hvorefter klasserne bliver brugt til at forklare forskelle i disse variable. Det skaber nemt en mistanke om, at analyserne måske konkluderer det, de forudsætter. Her kunne forfatterne med fordel have valgt at supplere med separate analyser

baseret på hhv. uddannelse, erhverv og indkomst. Sådant en strategi ville også være fint i tråd med Pierre Bourdieus forståelse af samfundet som værende stratificeret i både økonomiske, kulturelle og sociale dimensioner.

Det tredje kritikpunkt i forhold til klassebegrebet er, at forfatterne aldrig sætter tvivl ved homogeniteten af klasser i deres klasseskema. Vi er især skeptiske ved, at de definerer 47 pct. af befolkningen som ”arbejderklasse”. Selv marxister som Erik Olin Wright argumenterede i 1970’erne for, at arbejderklassen burde opdeles ud fra mere detaljerede kriterier. Hvorfor skelner forfatterne ikke mellem manuelle og ikke-manuelle arbejdere, som fx forskellen mellem fabriksarbejderen på gulvet og servicearbejderen bag skranken i McDonald’s, og hvad med forskellen mellem faglærte og ikke-faglærte arbejdere, som har markant forskellige ansættelses- og arbejdsvilkår? Forfatterne taler endvidere på side 118 om ”klasseforestillinger”, men vi får aldrig forklaret, hvad der præcist menes med begrebet. At klasser har forskellige forestillinger om den sociale verden leder vores tanker mod Lockwoods teori om klassebilleder. Her er det værd at nævne, at Lockwood var særdeles kritisk over for idéen om at se arbejderklassen som én samlet klasse, da han mente arbejderklassen indeholdt flere divergerende klassebilleder. Eksempelvis havde minearbejderen et traditionelt, industrielt arbejderklassebillede, mens akkordarbejderen på bilfabrikkerne var repræsentant for et nyt arbejderklassebillede. Et sådant aspekt kunne med fordel være udviklet i analyserne – fx ved at forfatterne i højere grad inddrog kvalitative analyser.

Vores fjerde kritikpunkt handler om analysen af den sociale arv i uddannelse, som

præsenteres i kapitel 6. På baggrund af data fra 1995 og 2010 konkluderer forfatterne, at den sociale arv er steget. Begrundelsen er, at udbygningen af (især) de videregående uddannelser er kommet de højere klassers børn til gode, men spørgsmålet er, om denne konklusion nu også holder vand? Eftersom forfatterne som nævnt ikke referer til de nyere danske studier af fx Martin D. Munk, Anders Holm, Lars Benjaminsen, Jens-Peter Thomsen eller Mads M. Jæger, som også har undersøgt denne problemstilling, må vi som læser alene støtte os op af deres egne analyser.

Forskningen i social mobilitet har en lang tradition for at studere ulighed i både uddannelses- og livschancer, og den nok mest centrale distinktion inden for denne tradition er den mellem absolut og relativ mobilitet. Imidlertid sammenblender forfatterne disse to typer af mobilitet, når de udelukkende fokuserer på klasseforskelle i andelen af unge, der tager en lang eller mellemlang videregående uddannelse. Eksempelvis er andelen af den højere middelklassens unge, der har afsluttet eller er i gang med en universitetsuddannelse, steget fra 22 til 29 pct. fra 1995 til 2010, mens den tilsvarende andel af arbejderklassens unge er steget fra 4 til 7 pct. (se tabel på side 111).

Tallene taler ifølge forfatterne sit eget tydelige sprog: Stigningen er i absolut forstand større blandt den højere middelklassens unge (7 procentpoint) end blandt arbejderklassens unge (3 procentpoint). Men betyder det, at de relative chancer for at få en universitetsuddannelse har ændret sig til fordel for de højere klassers unge? En genanalyse af tallene fortæller en anden historie. Forholdet mellem de to klassers odds er nemlig faldet, og netop det relative forhold mellem odds anses som det bedste mål for relativ mobilitet i den internationale stratifikationslitteratur. Således havde den

højere middelklassens unge 6,8 gange bedre chancer end arbejderklassens unge for at få en universitetsuddannelse i 1995, mens forholdet var 5,4 i 2010. Med andre ord er de *relative uddannelseschancer* faldet til fordel for arbejderklassens unge. Samme konklusion opnås ligeledes, når vi ser på ændringerne i andre klassers relative uddannelseschancer. På den måde savner man en mere systematisk analyse af ændringerne i fordelingen af uddannelseschancer, som man ser det gjort i Lars Benjaminsens afhandling fra 2006 om chanceulighed i det 20. århundrede i Danmark.

Selvom der i de senere år i forskningen i stratifikation er stillet spørgsmålstegn ved brugbarheden af ratioet mellem odds som et godt mål for relativ mobilitet, er resultaterne fra vores uformelle genanalyse tankevækkende. De fortæller, at man skal forholde sig kritisk til forfatterens konklusion om faldende mobilitet i

uddannelse (og dermed stigende social arv), og at der er brug for mere forskning for at besvare spørgsmålet om, hvorvidt udbygningen af de videregående uddannelser har været til gavn for arbejderklassens unge. Samtidig handler analysen, som vi her har diskuteret, om chanceuligheder i uddannelse, men forfatterne refererer også en analyse af ændringerne i den sociale mobilitet (dvs. sammenhængen mellem oprindelses- og destinationsklasse). Vi ikke har genanalyseret disse data, men forfatterens konklusion om faldende social mobilitet bør være genstand for kritisk stillingtagen.

Alt i alt hilser vi en debatbog, som sætter fokus på den (stadige) ulighed i Danmark velkommen. Klasser er i den grad levende, men begreber forpligter og det er derfor ærgerligt, at en til tider manglende teoretisk og metodisk kadence sætter bogens centrale diskussioner og pointer under pres.

Stefan B. Andrade, SFI - Det Nationale Forskningscenter for Velfærd; Sociologisk Institut, Københavns Universitet
Kristian B. Karlson, SFI - Det Nationale Forskningscenter for Velfærd; Institut for Uddannelse og Pædagogik, Aarhus Universitet